

Елизабет Хартли-Бруър

ДЕТСКОТО ПРИЯТЕЛСТВО

И НЕГОВИЯТ СМИСЪЛ

Превод от английски
Весела Василева

Редактор
Милена Попова

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	7
Първа глава	
Как се развиват и променят приятелствата преди и по време на началното училище	13
Четири фази	14
Втора глава	
Какво представлява приятелят и кой е приятел?	36
Менящите се възгледи на децата за приятелството	37
Различните видове приятели	44
Трета глава	
Защо приятелите имат значение и кога нямат	77
Защо приятелите са важни за децата	78
Когато не е важно да имаш определени приятели	91
Четвърта глава	
Олио и вода – модели на приятелството при момчетата и при момичетата	103
Как се различават момчетата от момичетата и как се различават техните приятелства.....	104
Какво казват момчетата за момичетата и какво казват момичетата за момчетата	111
Значимостта на играта в приятелските взаимоотношения	116
Когато детето не следва стереотипа за своя пол	125

Пета глава**Да разпознаем проблемите**

и да знаем какво да правим.....	129
Прекомерна стеснителност	130
Дебалансираны приятели.....	136
Зависимост и обсебване.....	146
Антисоциално поведение.....	150
Да стоим настрана или да се намесим? – общы съветы как да действате, ако се тревожите.....	154

Шеста глава**Приятели и социален натиск 160**

Социален натиск	
върху приятелствата на децата	160
Натиск от връстниците.....	161
Социален натиск върху родителите.....	178

Седма глава**Как да възпитаваме**

у дома уменията да имаш приятели	180
Какво изисква приятелството.....	181
Възпитаване и насърчаване	
на дружелюбны маниери у дома	186
Развитие на специфичните качества и умения	189
Тактики и умения	
за четирите фази на приятелството	203

Последны думы..... 214**Благодарности..... 216**

ВЪВЕДЕНИЕ

Когато започнах проучванията си за тази книга, няколко неща ме изненадаха. От собствения си над трийсетгодишен опит като майка на две свои и на две доведени деца вече знаех, че за децата приятелите са невероятно важно нещо, и то почти през целия период на съзряване. Вече съм писала за възрастта между осем и дванайсет години. Смятах, че разбирам добре драматизма на сривовете и възходите в отношенията на децата с приятелчетата и другарчетата им именно във възрастта, в която те имат огромна нужда от подобни отношения. Толкова добре си спомням виенското колело на приятелствата в онези години! Но досега не си бях давала сметка, че това, което децата искат и дават в своите приятелства се изменя по много специфични и важни начини доста преди те да навършат дванайсет години – всъщност през цялото им детство. Докато се подготвях за книгата, открих, че дори бебетата показват задоволство, когато са с определени деца, които виждат често. Освен това научих, че някои деца казват, че имат нужда от приятели не само за да играят и да се чувстват приети в своята социална група, но и за да бъдат защитени от грубост и подигравки в училище.

Преди единайсетгодишният ми доведен син и деветгодишната ми доведена дъщеря да дойдат да живеят с мен и баща си, те бяха прекарвали две години в Съединените щати с майка си и втория си баща. И приятелствата, ко-

ито създадох в новото училище, се оказаха изключително важни за тяхното приспособяване към новото място. Собствените ми деца, които се появиха малко по-късно, пак момче и момиче, имаха много различен модел на сприяеляване, както един от друг, така и от другите две по-големи деца. Без достъп до мобилни телефони и други електронни комуникации чак до навлизането в тийнейджърска възраст, животът им беше в много отношения по-прост и по-лесен от живота на днешните деца, чийто достъп до устройства за изпращане на текстови съобщения и компютри има наред с предимствата и много недостатъци. Кибер шантажът например бе нещо, за което не ми се бе налагало да се тревожа, докато дъщеря ми не навърши петнайсет години. Толкова много неща съм слушала от разтревожените родители за тормоза, който започва в училище и продължава и извън него, по интернет. Вече бях наясно благодарение на дъщеря си с растящия натиск да бъдат организирани все по-пищни и все по-пищни купони за рождени дни, но в последните дванайсет години възможностите за забавление са още по-големи и натискът е още по-силен. Отгоре на всичко рекламната индустрия се насочва към децата от все по-ранна възраст и поражда конкуренция между тях да притежават определени стоки, чието набавяне става все по-трудно за родителите.

Освен това съм наясно, че изследователите и психолозите, които работят с деца, едва напоследък получиха реална представа в каква огромна степен влияят приятелствата върху развитието на децата, дори в по-ранна възраст. Явно беше назрял моментът не само да се говори с децата и родителите много по-сериозно за приятелствата, но също така и тези разговори с децата да бъдат записани. Така щеше да се помогне на родителите да разберат и да се ориентират по-добре в най-важната част от живота на децата си.

Ето как се роди тази книга. Тя се занимава най-вече с детските приятелства преди пубертета, особено в годините на началното училище и обяснява защо приятелствата се развиват по начина, по който се развиват. В нея се разглежда и ролята, която вие като родител трябва да изиграете, за да отвърнете на нуждите на момента – като започнем от насочване и укрепване на приятелствата на вашето дете в ранната възраст до уменията да се изтеглите на заден план, когато те вече укрепнат в прогимназията.

Повечето съвети към родителите се отнасят до приятелствата в тийнейджърска възраст, защото нежеланите събития там крият по-големи рискове. Но тъй като ние вече знаем, че и приятелствата в по-ранна възраст се отразяват в значителна степен върху оформянето на идентичността и в дългосрочен план върху социалното и емоционалното здраве на децата, важно е да се познават и преживяванията им в по-ранна възраст. Тийнейджърите, на които е трудно да създават и да запазват приятелства или пък биват привлечени и се свързват с лоши компании, често са преживявали още като малки деца подобни трудности, подобен модел на социално общуване. Това значи, че колкото по-рано уловите възникващия проблем и успеете да реагирате адекватно, толкова по-добре.

Ако чакате детето ви да навлезе в тийнейджърска възраст, за да предприемете някакви действия, намесата става далеч по-трудна. По време на ранното детство и годините преди пубертета е наш родителски дълг да окуражаваме приятелствата на децата си, да ги поддържаме и да ги наблюдаваме. Процесът може да бъде доста напрегнат, тъй като въпроси и проблеми възникват ако не всекидневно, то всяка седмица, и особено при момичетата. Когато сме в курса на нещата, ние можем ясно да

усетим болките и вълненията на децата си в тези трудни периоди, а носим и отговорност за техните чувства.

Разбира се, приятелствата на децата в годините на началното училище често са преходни. И макар някои да издържат проверката на времето, повечето изчезват до пубертета, а само няколко от тях стигат до зрелостта. За това има много сериозни причини, свързани с развитието на личността, както ни предстои да видим по-нататък. Приятелствата от ранната възраст могат просто да отшумят или да бъдат забравени при смяна на училището, при преместване или когато пътищата след училище се разделят. И все пак „преходни“ не означава маловажни или незначителни, както може би допускат възрастните – и грешат. На този етап от живота на едно дете всеки един от приятелите му би могъл да означава всичко. Много важно е да не забравяме това. Трябва да виждаме нещата през очите на детето, да запазим чувство за мярка, когато му предлагаме прегръдките си, за да си поплаче в тях, или играем метафоричната роля на възглавница, която то удря с юмруци, за да излее гнева си от току-що нанесената обида или дори скръбта си по изгубен приятел, на когото особено много е държало.

Ключовата разлика между детските приятелства и приятелствата на възрастните е в това, че докато възрастните по принцип избират за приятели хора с подобни на техните преживявания или хора със сходни интереси и черти от характера (хора, на които имат доверие, или хора, с които се чувстват добре), децата все още растат и опознават себе си. Пред тях стои задачата да узнаят какви са всъщност самите те, с кого се разбират най-добре. Те откриват различните начини да разрешават конфликти, да правят отстъпки и да делят. Освен това откриват и докъде могат да стигнат в искреността си и кога може би е по-добре да запазиш мълчание и дис-

кретност. Като възрастни ние ще се замислим сериозно дали да продължим да общуваме с човек, който е започнал да се държи, прекалено повърхностно, егоистично или критично с нас. Децата обаче, от една страна, имат по-силна нужда от приятели, а от друга – имат далеч по-малко изисквания към поведението на другарчетата си. По-малките деца пък са с още по-малко претенции. Те не са развили все още уменията си да оценяват критично околните и често търпят поведение, което ние бихме окарали като неприемливо. И разбира се, като деца те разбират много добре емоционалните и нервните изблици на другите деца и ги възприемат като съответстващи на ситуацията.

Децата научават изключително много уроци за живота от проблемите с приятелите си. Почти винаги се оказва грешка да ги предпазваме от тези проблеми – понякога това са буквално безценни житейски уроци. Грешка е също така да очаквате, че всяко дете ще има такъв модел на завързване на приятелства, какъвто имате вие. Децата са различни едно от друго и имат различен маниер. Някои предпочитат да имат много приятели, без нито един да е по-важен от останалите. Други имат поредица от най-добри приятели, само един или двама в даден момент, и по тази причина не са канени на всички купони, но се чувстват добре. А някои деца са напълно щастливи само с едно-две приятелчета, или дори без нито едно. Тези деца обикновено имат сериозни интереси и увлечения, с които могат да се занимават задълбочено у дома, и може би за тях купчината деца, тайфата и глъчката на игрището са просто отегчителни и скучни. Като родители ние трябва да се научим да приемаме разнообразието от социални стилове в живота на децата си, а ако едно дете ни изненада или разочарова, да не му вменяваме, че не се вписва в очакванията ни по някакъв начин.

Най-голямата дилема, пред която се изправя един родител, е дали и до какво степен да вземе участие било в създаването на приятелствата на детето си, било в заглаждането на недоразуменията между него и другарчетата му. Толкова е трудно да устоиш, когато детето ти изглежда дълбоко разстроено! Как да реагираме балансирано – ето за какво се отнася тази книга. Аз се надявам, че родителите ще могат да се консултират с нея, когато възникне някакъв проблем на различните етапи от живота на детето им и че тя ще им даде яснота и разбиране, а освен това и идеи за правилна реакция. Никой не би трябвало да ви диктува какво да правите в дадена ситуация, тъй като винаги съществуват скрити обстоятелства, които правят една реакция по-правилна от друга, макар втората да е по-очевидна. Въпреки това обаче определени реакции са по принцип полезни, докато други по принцип влошават положението. Проследете истинските истории на децата и техните родители и вярвам, че сами ще придобиете усещане за това кои стратегии и реакции биха дали най-добър резултат във вашия случай.

ПЪРВА ГЛАВА

КАК СЕ РАЗВИВАТ И ПРОМЕНЯТ

ПРИЯТЕЛСТВОТА ПРЕДИ И ПО ВРЕМЕ

НА НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Приятелствата на децата ни са много по-важни, отколкото се вижда с просто око. През първите дванайсет години от живота си децата израстват и се променят невероятно много и това неизбежно се отразява на техните приятелства. И все пак промените произтичат толкова постепенно, че често остават незабелязани за нас – родителите им и близките, които се грижат за тях. Тези промени стават в съответствие със способността на детето да мисли, да оценява и да разбира своя свят и хората, които са в него, в съответствие с неговото познавателно и емоционално развитие – а не са толкова обвързани с конкретните обстоятелства в училище или у дома. За да можем да бъдем полезни, когато нещата не вървят, трябва да познаваме типичните фази на приятелството в годините преди пубертета.

ЧЕТИРИТЕ ФАЗИ

ПЪРВА ФАЗА: ДО ЧЕТИРИГОДИШНА ВЪЗРАСТ.

ПРОТОПРИЯТЕЛСТВА – ПРИСПОСОБЯВАНЕ КЪМ СОЦИАЛНАТА СРЕДА

Въпреки че много малките деца не създават приятелства в същинския смисъл на думата, дори бебетата и невръстните деца явно разпознават децата, с които се виждат често и се радват на тяхната компания. Освен това могат да останат безразлични или пък да показват явно раздражение в други случаи и при среща с други деца. Усмивки, гукане, гримаси и кикотене – това са все знаци, че малчуганите са доволни, че виждат „приятел“. Родителите с деца на една възраст, които се срещат често, дават основа за бъдещи приятелства. Присъствах веднъж на многолюдно празненство за рожден ден, организирано от няколко майки, които се бяха запознали и сприятелили по време на бременността си на квартален курс за бъдещи майки. Техните деца вече се познаваха доста добре помежду си. Бях смаяна от едно момченце, очевидно захласнато по лъскавата черна коса на едно момиченце, падаща на красиви букли – останалите деца все още нямаха почти никаква коса. Когато момиченцето се приближаваше до него, момченцето с всички сили се опитваше да я хване и да я пипне по косата! То просто обожаваше да е близо до нея и бе запленено от мекотата на къдриците ѝ. Други две деца, Кейти и Даниел, бяха гледани от една и съща жена в продължение на около година. Сега, девет месеца по-късно, те се срещаха отново и размахваха ръце, усмихнати широко, тичаха едно към друго и се хващаха за ръцете, очевидно с голямо

удоволствие и вълнение, макар че наистина бяха твърде мънички, за да играят като „приятелчета“. За сравнение, когато се приближеше Грейс, сериозно малко момиченце, което явно предпочиташе да си играе само и не се усмихваше много, Кейти бе склонна да я игнорира.

Дори на тази ранна възраст и независимо от това, че още не могат да разговарят помежду си, децата могат да спечелят много и в емоционално, и в социално отношение, когато се срещат често с познати бебета и познати възрастни, които ги придружават, особено ако тези срещи стават по позната, повторяема схема. Малките дечица реагират на познати лица и ги свързват с определени звуци и игри. Тези срещи – у дома, в парка, в кварталното кафене или на детската площадка – помагат на малките деца да се усетят като част от един разрастващ се социален кръг и са източник на радост. Разбира се, когато навършат три години повечето от тях ще отидат в детската градина и ще прекарват там определено време без родителите си или други възрастни, които са се грижили за тях по-рано. Една учителка от първи клас ми каза, че винаги може да познае дали едно дете е ходило на детска градина, или не по това, че децата, ходили на детска градина, много по-лесно се заиграват с другите и по-лесно си създават приятелства. Това не означава обаче, че дете, което не е ходило на детска градина и преди да тръгне на училище повечето време си е седяло вкъщи, е твърде изостанало. И то ще влезе в крак с другите, само че малко по-късно. Нужно му е повече време „да се отпусне“ и да създаде приятелства, защото първо ще трябва да се справи с началните стъпки.

ВТОРА ФАЗА: ОТ ЧЕТИРИ ДО СЕДЕМ ГОДИНИ. В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Когато децата влязат в детската градина, приятелствата им се основават най-вече върху случайността и удобството. Известно е колко нетрайни са те, това е фазата „днес го има, утре го няма“. Приятелите идват и си отиват със скорост, която кара родителите да се тревожат дали детето им може изобщо да създаде значими приятелства. Фактите говорят обаче, че на тази възраст децата влагат от себе далеч по-малко в индивидуални приятелства, отколкото по-големите деца и възрастните. В тази възраст приятелството зависи невероятно много от степента на достъпност – съседчето или детето от долния етаж, детето, с което седи на един чин, детето, с което ходят заедно на плуване, все още важни са синът или дъщерята на ваш добър приятел, ако са на една и съща възраст. Приятелствата, които процъфтяват в тази фаза, са обикновено насочвани от родителите: „Няма ли да си поиграете със Сара? Тя е толкова мило момиче!“ „Кейти и Марта ще дойдат утре сутринта на кафе у дома, така че ще можеш да си поиграеш с Джо и Даръл. Чудесно ще си прекарате, нали?“

ВЪОБРАЖАЕМИ ПРИЯТЕЛИ

Именно въображението на детето ви го прави неповторимата личност, която е. Въображението разпалва любопитството и вдъхва енергия, от която децата се нуждаят, за да растат и да се развиват. Освен това въображението прави децата импулсивни и нетърпеливи. Те желаят нещата *веднага*. Така че когато наблизко няма никой, който да им бъде истинско другарче за игра, съвсем нормално е да се появи въображаемо, за да запълни празнината. Най-хубавата черта на тези другарчета е, че

се появяват веднага като с магия. Ако детето ви има богат фантазен свят от въображаеми приятели, трябва да гледате на това като на доказателство за здрав разсъдък, а не като на смущаваща странност. Ще разгледаме по-подробно явлението „въображаеми другарчета“ в следващата глава.

В ОЧАКВАНЕ ДА СЕ ПОЯВЯТ ИСТИНСКИТЕ ПРИЯТЕЛИ

Когато децата тръгнат на училище и след това придобият увереността да си поканят другарче за игра, това е знак, е са щастливи, добре приети и харесвани. Обикновено родителите горещо се надяват този момент да дойде колкото може по-бързо, отчасти защото ще могат да се успокоят, че и тяхното дете е „нормално“, и отчасти, за да си отдъхнат от необходимостта сами да организират игрите на децата си. Може да се изкушавате да поканите някое от децата у дома или да настоявате вашето да приеме подобна покана, но ако то не е готово, недейте. Дете, което току-що е тръгнало на училище, има нужда от малко време, за да свикне с това – с всички нови правила, с по-голямата и по-шумна група... Децата получават по-малко индивидуално внимание и трябва да чакат по-дълго, за да го получат. За тях е изтощително да разговарят и да се сблъскват с голяма група от непознати деца. Дори за нас е трудно да попаднем на място, където познаваме твърде малко хора или да разговаряме с непознат човек, колкото и кратко да трае този разговор. Повечето малки дечица седмици наред се чувстват изтощени от тази принудителната социализация и аклиматизация.

ПРИСПОСОБЯВАНЕ КЪМ УЧИЛИЩЕТО

По време на трудния период, в който трябва да свикнат с толкова много неща, децата много повече имат

нужда от вас и от топлотата и стабилността на дома си, от вашата нежност и любов, отколкото от приятелчета. Учителите от началното училище съветват като правило децата да нямат други занимания след училище, освен ако сами не пожелаят, а повечето деца няма да поискат поне до края на зимата. Дори ако детето ви е посещавало детска градина или забавачка пет дни в седмицата и редовно си е играело с другите деца, училището е огромна промяна и то ще има нужда още повече от вас. Кейти, майка на петгодишната Мадлин, споделя: „Тя ходеше на целодневна детска градина, преди да тръгне на училище, и аз очаквах, че ще го понесе много лесно. Мадлин беше свикнала да прекарва по цял ден извън дома. Но не можах да повярвам колко изтощена беше всъщност. Причината беше в по-голямата група, в по-големите деца, шума и в това че не можеше да прави каквото ѝ се поиска. Тя просто отказваше да се вижда с каквито и да е деца до края на зимата. Чак през пролетта се зарадва на такова предложение. Нямахше нищо против да отиде на гости на някой друг, но в собствения ѝ дом трябваше да остане необезпокоявана“.

Има и други причини, освен умората, първолаците да не се втурнат веднага да развиват социални контакти. Децата на тази възраст понякога не успяват да съчетаят хармонично дома и училището, или просто предпочитат да запазят дома отделно. Това е *тяхното* място и те не желаят да го споделят с никой, не желаят да делят и вас, все едно сте плюшеното им мече или играчка. Всеки родител, който е влизал някога в класната стая, в която учи детето му, за да помогне с нещо, е бил учудван от собственическото поведение на детето си. Чуват се болезнени възгласи от рода на: „Това е *моята* майка! Трябва най-напред на мен да ми покаже“. Или: „Пак е мой ред!“. Те едва могат да понесат някое друго дете да е близо до

вас и да делят с него вашето внимание, а освен това предявяват правото си на собственост върху вас, като искат да им отделите допълнително време и внимание в края на часа, в който сте взели участие. Същото чувство за собственост и притежание може да се разбере и по разочарованието и отчаянието по лицата им, когато излизат от училище, горящи от нетърпение и мама или татко да ги прегърнат и отведат вкъщи, а ги виждат увлечени в разговор с друг родител.

Ако детето ви не ви е попитало все още дали може да покани свое приятелче на чай, това не значи, че през деня не си играе и не се сприятелява с никого. Просто то предпочита това общуване да си остане в училище и да не навлиза в останалата част от света му. Нищо чудно вече да има другарчета, с които предпочита да рисува, други, с които да си играе на маскарад, и трети, с които да тича на двора – но да не е готово да ги покани вкъщи и да дели с тях майка си или личното си пространство.

Опорни точки...

ПЪРВИТЕ СЕДМИЦИ И МЕСЕЦИ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

- ◇ ОСЪЗНАЙТЕ ПОТРЕБНОСТТА НА ДЕТЕТО СИ ДА БЪДЕ С ВАС У ДОМА.
- ◇ НЕ МУ НАЛАГАЙТЕ ДА СЕ СРЕЩА С ПРИЯТЕЛЧЕТА, ИЗЧАКАЙТЕ САМО ДА ПОИСКА.
- ◇ ПРИЕТЕТЕ, ЧЕ ДЕТЕТО ВИ ЩЕ СЕ СПРИЯТЕЛЯВА ПО-ЛЕСНО, АКО ИЗПИТВА СИГУРНОСТ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВАС И ЗНАЕ, ЧЕ НЕ ГО ПРИНУЖДАВАТЕ НА ВЪРШИ НИЩО В ТОВА ОТНОШЕНИЕ.
- ◇ НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, ЧЕ ДЕТЕТО ВИ ЩЕ НАМИРА ПРИЯТЕЛИ СРЕД СВОИТЕ СЪБУЧЕНИЦИ, НО МОЖЕ БИ НЯМА ИСКА ДА ИГРАЕ С ТЯХ ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ. МОЖЕТЕ ДА ОБЯСНИТЕ ТОВА НА РОДИТЕЛЯ

ИЛИ НАСТОЙНИКА НА ДРУГО ДЕТЕ, АКО ВАШЕТО ДЕТЕ Е ПОКА-
НЕНО У ТЯХ НА ГОСТИ, НО НЕ ИСКА ДА ОТИДЕ.

СМЕНИ И ПРОМЕНИ

Децата между четири и седем години, и особено момиченцата, имат различно другарче едва ли не всяка седмица. Деветгодишният Рупърт казва за своята седемгодишна сестричка: „Тя всеки ден пристига с нова най-добра приятелка“. Това се случва, защото в училище е получила задача по двойки или в междучасието се е заиграла с ново дете. Малките деца са много егоцентрични и спонтанни. Другарчето, с което току-що са прекарали добре или преди малко са решили, че им харесва, временно измества от вниманието им всички останали. По-малките деца все още не могат да мислят сложно. Лоялността е сложна категория и те още не са достигнали до нея. Лоялността става една от характеристиките на приятелството на малко по-късен етап. Макар някое от приятелчетата на вашето дете да е придобило такава важност, че е засенчило всички останали в неговите мисли, това не значи, че за да се отвори място за него, тези други приятелчета ще бъдат забравени, изтрити от паметта му и третираны като чужди. Засенчените приятелства са просто отложени за малко – както в поговорката „далеч от очите – далеч от сърцето“. Скоро другите приятелчета отново ще се появят – и най-вероятно пак ще бъдат „най-добри“. Това е съвсем нормално. Шестгодишната Ани Роуз го е формулирала много точно: „Всеки ден си имаш нова приятелка, после се скарвате и на другия ден като се видите, пак си ставате приятели!“. Ако се

изкушавате да сравните този маниер на сприятелявания със смяната на носни кърпички, по-добре не го правете, нищо не казвайте, само се усмихвайте наум и го оставете да отmine без коментар.

ПРОМЯНА НА РЕШЕНИЕТО И ОТКАЗ ДА ОТИДАТ ДА ИГРАЯТ С НЯКОГО

Мама облича палтенцето на Рива и тъкмо се готви да я качи в колата и да я закара у Кейси, за да си играят, когато Рива изведнъж се разплаква.

– Не искам повече да ходя у Кейси. Мамо, не искам да ходя у Кейси. Искам да си стоя вкъщи с теб.

– Да, но трябва да отидеш. Защо не ми каза порано? Вече направих уговорка и не мога да я отменя, твърде е късно. Съжалявам, но това е положението. Хайде тръгвай и се качвай в колата... Какъв е проблемът?

– Просто не искам да ходя. Не ми се ходи. Защо трябва да ходя, като не искам? Мамо, остави ме вкъщи!

И Рива сяда на стълбите пред къщи.

Често срещана характеристика на отношенията с другарчета през тази фаза е склонността на децата да се отказват в последния момент от някое планирано посещение при друго дете или на детски купон – особено ако имате намерение да ги оставите там и те знаят, че вас няма да ви има.

Ако настоявате да отидат, може да има сълзи или истерии. Разбира се, това може да ви причини големи неудобства или да ви постави в конфузни ситуации. Естествено е да се тревожите, че отказът на детето ви може да бъде възприет като отхвърляне и обида, която може

да сложи край на приятелството му с другото дете и да разстрои родителя, когото вие може би също харесвате като приятел. И все пак отказът на малкото дете най-вероятно е продиктуван от личната му несигурност и неувереност, а не от непоносимост към темперамента на другарчето му, на някой от възрастните или от други обстоятелства. Детето може да се тревожи какво ще стане у дома, докато него го няма, а може да му домъчнее за вкъщи и да му се доплаче, да направи сцена.

Как да решите какво да правите в тази ситуация? Може би ще предпочетете да насърчите детето да си докаже, че може да се справи. Това ще увеличи неговата увереност. То може да се успокои, ако му предложите да стои по-кратко време, да поостанете с него там или да предложите малък стимул, ако остане за през цялото време. Може би ще предпочетете да го оставите да следва интуицията си и да му покажете, че го разбирате и му вярвате, и в този случай ще трябва да телефонирате и да отмените гостуването. За следващото гостуване попитайте детето дали би искало да отиде. Ако се съгласи и все пак, щом дойде време да отидете, отново промени решението си, му предложете да стои малко по-кратко и останете с него в началото, за да реши само дали може да се справи. Ако се справи, похвалете го, кажете му колко се радвате, че е прекарало добре, уверете го, че сте били сигурни, че ще се справи. Само вие можете да решите какво е най-добре за вашето дете, защото вие го познавате най-добре.